

โรงเรียนราชวิทยาลัย

จากประวัติการศึกษาของประเทศไทย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการศึกษาจากระบบจารีตประเพณี คือ การศึกษาจากพระภิกษุในวัด เป็นการศึกษาแบบระบบโรงเรียน คือ มีโรงเรียนเป็นเอกเทศ มีครูอาชีพ มีหลักสูตรการศึกษา มีการวัดผลการศึกษา ก็ถือว่าโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเป็นต้นแบบของการศึกษาระบบโรงเรียน มีความสำคัญในประวัติการศึกษาของประเทศไทย จากนั้นจึงมีวิวัฒนาการที่จะจัดตั้งโรงเรียนกินนอนหรือโรงเรียนประจำแบบพับลิกสกูล (public school) ของอังกฤษขึ้นบ้าง เพราะได้พิจารณาเห็นว่าโรงเรียนกินนอนเช่นนี้ จะเป็นสถานที่ฝึกหัดอบรมบ่มนิสัยให้เด็กนักเรียนเป็นผู้มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นผู้บริหารประเทศสืบไปภายหน้า กล่าวคือจะต้องปลูกฝังให้เด็กมีความซื่อสัตย์สุจริต มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การงานที่ตนได้รับมอบหมาย มีการเสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม มีสามัคคีธรรม มีน้ำใจนักกีฬา รู้จักทำงานร่วมกันและเคารพในความคิดเห็นของคนอื่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาโรงเรียนกินนอนที่จะผลิตนักเรียนให้มีคุณธรรมดังกล่าวออกมาคือ **โรงเรียนราชวิทยาลัย (King's College)** โรงเรียนนี้จึงนับได้ว่าเป็นต้นแบบของโรงเรียนกินนอนของประเทศไทย ที่นักการศึกษาไทยจำเป็นต้องทำความรู้จักพอสมควร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติใน พ.ศ. ๒๔๑๑ นั้น ทรงมีพระชนมพรรษาเพียง ๑๕ พรรษาเท่านั้น เพราะฉะนั้นพระราชกรณียกิจแรกเริ่มของพระองค์ คือ การเตรียมพระองค์เพื่อแบกพระราชภาระด้วยพระองค์เองเมื่อทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว การเตรียมพระองค์ประการหนึ่งคือ การเสด็จพระราชดำเนินไปศึกษาดูงานต่างประเทศที่ไม่ห่างไกลประเทศไทยนัก ดังนั้นเมื่อรัฐบาลเมืองสิงคโปร์ เมืองบะเตเวียและสมารังประเทศชวา ทูลเชิญมา จึงกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินประพาสเมืองดังกล่าวใน พ.ศ. ๒๔๑๓ การเสด็จประพาสนั้น

ได้ทอดพระเนตรกิจการและสถานที่หลายอย่างหลายแห่ง และที่สนพระราชหฤทัยมาก คือการศึกษา เมื่อเสด็จกลับจากสิงคโปร์แล้วจึงมีพระราชประสงค์ที่จะจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ แต่ขัดข้องด้วยหาครูไม่ได้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้คัดเลือกหม่อมเจ้าและหม่อมราชวงศ์ที่ยังเยาว์ประมาณ ๒๐ คน ส่งไปเข้าเรียนประจำที่โรงเรียนแรฟเฟิลเมืองสิงคโปร์ ต่อมาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสประเทศอินเดียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้ครูชาวอังกฤษจากที่นั่นกลับมาจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษขึ้น ถึงกระนั้นก็ยังไม่มีสมพระราชหฤทัย เพราะยังไม่มีครูบริบูรณ์และไม่ได้เป็นโรงเรียนประจำเช่นเดียวกับโรงเรียนแรฟเฟิล ต้องทรงรอมาถึง ๒๔ ปี คือ พ.ศ. ๒๔๓๘ จึงทรงจัดการศึกษาประเภทนี้ได้สมพระราชประสงค์ ด้วยการพระราชทานกำเนิดโรงเรียนราชวิทยาลัย

ตามประกาศของกระทรวงธรรมการ แผนกศึกษาธิการ ตั้งโรงเรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนประจำ ปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓ หน้า ๒๖๘ ลงวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๘ ว่า

“ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งโรงเรียนไทย อังกฤษ สำหรับนักเรียนอยู่ประจำขึ้นโรงเรียนหนึ่งในแขวงเมืองสระบุรี เพื่อที่จะหัดนักเรียนทั้งในภาษาไทย และภาษาอังกฤษและการศึกษาอันดีตามวิถีในประเทศตะวันตก เพราะมีพระราชประสงค์จะให้นักเรียน ซึ่งเข้าเรียนในโรงเรียนนั้น ได้รับความรู้อย่างเต็มบริบูรณ์ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อจะได้มีช่องให้นักเรียนได้หัดสอบซ่อมความรู้สำหรับจะเข้าไปเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยในยุโรปต่อไป ถ้าจะเข้ารับราชการฝ่ายพลเรือนในกระทรวงต่าง ๆ ...”

แต่ขณะนั้นทางรถไฟสายกรุงเทพ-นครราชสีมา อยู่ระหว่างการก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ จึงกำหนดจะเปิดเรียนในกรุงเทพเป็นการชั่วคราวก่อนในเดือนตุลาคม ๒๔๓๘ เนื่องจากความล่าช้าในการจัดหาสถานที่เรียนที่อยู่ให้เหมาะสมจึงเริ่มเปิดเรียนได้เมื่อวันที่ ๒๓

พฤษภาคม ๒๔๔๐ ที่ตำบลบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จังหวัดธนบุรี อันเป็นบริเวณโรงเรียนศึกษานารีในปัจจุบันมา จนจดแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นเชิงสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์หรือสะพานพระพุทธยอดฟ้าฯขณะนี้ จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ที่ ศธ.๕๕ เรื่อง โรงเรียนราชวิทยาลัย ทำให้ทราบว่า มิสเตอร์เวลโต ได้ยื่นประมาณการค่าซ่อมแซมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (บรมมหาศรีสุริยวงศ์) เป็นโรงเรียนราชวิทยาลัย เป็นเงิน ๓๖,๘๐๐ บาท โดยมอบให้หลวงนวกิจโกศล เป็นผู้ดำเนินการซ่อมแซมตั้งแต่วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๓๕

โรงเรียนราชวิทยาลัย ได้กำหนดรับเด็กเข้าเรียน ตั้งแต่อายุ ๕ ขวบถึง ๑๘ ปี มีจำนวนประมาณ ๖๐ คน ปรากฏว่านักเรียนเลขประจำตัวที่ ๑ ชื่อ นาย ฅ ป้อมเพชร ซึ่งต่อมาท่านรับราชการเป็นพระยาชัยวิชิต อาจารย์ใหญ่ เป็นชาวอังกฤษ ชื่อ มิสเตอร์ การ์เตอร์ มหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด เคยเป็นพระอาจารย์สอนภาษาอังกฤษถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร มีอาจารย์ผู้ช่วยชาวอังกฤษอีก ๒ คน มีหญิงชาวยุโรปเป็นแม่บ้าน และครูไทยในวิชาต่าง ๆ อีกหลายคน กำหนดการเรียน แบ่งเป็น ๒ ภาค ภาคละ ๔ เดือนครึ่ง ค่าเรียนและค่ากินอยู่เดือนละ ๒๐ บาท นักเรียนจะต้องจัดหาเครื่องแต่งกายและหีบเสื้อผ้ามาตามที่โรงเรียนกำหนด คือ นุ่งผ้าสีน้ำเงิน เสื้อราชปะแตนสีขาว และต่อมามีเครื่องแบบสำหรับออกงานคือ กางเกงขายาวสีขาว เสื้อนอกสีขาวกระดุม ๕ เม็ด และหมวกฟาง พันด้วยผ้าสีชมพู ซึ่งเป็นสีประจำวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากหนังสือสารเสวตร ฉบับพิเศษ วันที่ ๒๑ กันยายน ร.ศ.๑๑๕ (พ.ศ.๒๔๔๓) ทำให้ทราบว่า เมื่อแรกเปิดโรงเรียนราชวิทยาลัย มีนักเรียน ๓๖ คน แบ่งชั้นเรียนเป็น ๕ ชั้น คือ ตั้งแต่ชั้น ๒ ถึงชั้น ๖ ชั้น ๒ และชั้น ๓ นั้นมีบทเรียนเป็นภาษาไทยมากกว่าภาษาอังกฤษ ชั้น ๔ ภาษาอังกฤษมากกว่าภาษาไทย พอถึงชั้น ๕ และชั้น ๖ ใช้ภาษาอังกฤษล้วน เมื่อเปิดสอนมาได้ ๓ ปี มีนักเรียนสำเร็จการศึกษาและไปศึกษาเพิ่มเติมยังต่างประเทศหลายคน

โรงเรียนราชวิทยาลัยเปิดสอนมาถึง พ.ศ.๒๔๔๖

เนื่องจากเกิดอหิวาตกโรคระบาดที่ตำบลบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ครูชาวอังกฤษถึงแก่กรรมไป ๒ คน โรงเรียนจึงต้องปิดการสอนไปชั่วคราว ต่อมาเมื่อมีประกาศให้นักเรียนที่เคยเรียนในชั้น ๕ และ ชั้น ๖ ที่ประสงค์จะเรียนต่อให้ไปเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ หลักสูตรภาษาอังกฤษที่ตึกแมนันุมิตร วัดเทพศิรินทราวาส ต่อมาเมื่อกระทรวงธรรมการจะเปิดโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ชาวราชวิทยาลัยบ้านสมเด็จก็ตามพวกสวนกุหลาบไปเรียนที่โรงเรียนสุนันทาลัยอันเป็นที่ตั้งโรงเรียนราชินีในปัจจุบัน

การที่โรงเรียนราชวิทยาลัยต้องปิดไปเป็นการชั่วคราวนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระมหากรุณาาสงสารนักเรียนต้องเร่ร่อนหาที่อาศัยเรียน จึงมีพระราชดำรัสแก่พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ (ซึ่งต่อมาทรงพระอิสริยยศเป็นพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ) ขอให้โรงเรียนราชวิทยาลัยมาเปิดสอนที่โรงเรียนเลี้ยงเด็กเป็นการชั่วคราว พระอรรคชายาเธอฯ ก็ทรงอนุโมทนาตามพระราชประสงค์ จัดแบ่งเขตในบริเวณโรงเรียนเลี้ยงเด็กออกเป็น ๒ ส่วน อาคารเก่าที่เคยเป็นที่เลี้ยงเด็กหญิงแต่ก่อนจัดให้เป็นโรงเรียนเลี้ยงเด็กต่อไป ส่วนอาคารใหม่มีสายสวลีสั่งฐานการ เป็นต้น จัดให้เป็นส่วนของโรงเรียนราชวิทยาลัย เพื่อมิให้มีปัญหาในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินและอาคาร สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงโปรดให้โรงเรียนราชวิทยาลัยเสียค่าเช่าแก่โรงเรียนเลี้ยงเด็กปีละ ๑๒ บาท

โรงเรียนเด็กนั้นก็มีกำเนิดมาจากการที่ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ มีพระประสงค์จะบำเพ็ญพระกุศลเป็นถาวรวัตถุเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภจารจารีศรี พระราชธิดาที่ประสูริสิ้นพระชนม์ไป จึงโปรดให้รับเอาทารกเด็กชายเด็กหญิงบุตรหลานผู้ยากจน มาทำนุบำรุงอบรมให้เป็นพลเมืองดีต่อไป และทรงซื้อที่ดินตำบลสวนมะลิริมถนนบำรุงเมือง ด้านหลังจดคลองมหานาค สร้างตึกโรงเรียนต่าง ๆ มีพนักงานเจ้าหน้าที่พร้อมสรรพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามว่า “โรงเรียนเด็กพระอรรคชายาเธอ” และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโรงเรียนเด็ก เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๓๓ เด็กที่เข้ามารับการอุปการะจาก

สถานที่นี้ต่อมาเมื่อเค็บโตขึ้นได้เข้ารับราชการได้รับ
บรรดาศักดิ์เป็นถึงพระยา พระ หลวง ขุน กันหลายคน
การเปิดโรงเรียนราชวิทยาลัยขึ้นใหม่ที่โรงเรียนเด็ก

ได้มีแจ้งความลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๑ หน้า
๓๘ ลงวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๗ ดังนี้

**แจ้งความกระทรวงธรรมการ
เปิดโรงเรียนราชวิทยาลัย
ณ โรงเรียนเด็กของพระอรรคชายาเธอ**

ด้วยครุสำหรับโรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งได้เรียกเข้ามาจากยุโรป ๓ คนนั้น จะเข้ามาถึงกรุงเทพฯ อยู่แล้ว
จึงขอแจ้งความให้ทราบทั่วกันว่า โรงเรียนราชวิทยาลัยได้รับพระกรุณาของพระอรรคชายาเธอให้อาไศรยตั้งสอน
ขึ้น ณ โรงเรียนเด็กชั่วคราว จัดเป็นโรงเรียนที่นักเรียนอยู่ประจำ จะได้เปิดสอน ณ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ปีนี้ เป็น
เทอมต้นปี มีเวลาสอน ๔ เดือน นักเรียนจะต้องเสียค่าเล่าเรียนคนหนึ่งเดือนละ ๔๐ บาท และส่งในเวลาแรกเข้าดั้น
เทอมครั้งเดียวตลอดเทอม (เทอมต้นนี้ ๔ เดือน เป็นเงิน ๑๖๐ บาท) การสอนจะสอนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
ถ้าทำนผู้ใดปรารถนาจะส่งบุตรหลานไปเข้าเป็นนักเรียนในโรงเรียนนั้นแล้ว ขอให้แจ้งความไปยังมิสเตอร์ เอ.ซี.
กาเตอร์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนั้น เพื่อจะได้ลงบัญชีไว้เสียก่อน และจะได้รับคำแนะนำจากมิสเตอร์ เอ.ซี.
กาเตอร์ อาจารย์ใหญ่ในการทั้งปวง

วันที่ ๘ เมษายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๓

โรงเรียนราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการสอนที่โรงเรียนเด็กด้วยดีจนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ เกือบจะเป็นปี
สุดท้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเจริญศักดิ์กฤดากร แต่ยังมี
เป็นหม่อมเจ้า ทรงดำรงตำแหน่งรองเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม มีพระประสงค์จะได้ให้นักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมเข้า
ศึกษาวิชากฎหมายอันเป็นขั้นอุดมศึกษาต่อไป จึงใคร่ที่จะตั้งโรงเรียนพิเศษขึ้นเพื่อสอนภาษาอังกฤษและภาษาละติน
อันเป็นวิชาขั้นต้นสำหรับที่จะเรียนกฎหมายต่อไป จึงมีพระราชหัตถเลขา สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงถึงเสนาบดี
กระทรวงธรรมการให้โอนโรงเรียนราชวิทยาลัยไปเป็นโรงเรียนสังกัดกระทรวงยุติธรรม ดังนี้

พระที่นั่งอัมพรสถาน

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๘

ถึง เจ้าพระยาวิจิตรวงษ์วุฒิไกร

ด้วยกระทรวงยุติธรรมจะจัดการโรงเรียนกฎหมาย ให้นักเรียนมีความรู้กฎหมายประเทศอื่นด้วย จะตั้ง
โรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศสำหรับเรียนกฎหมายต่อไปขึ้นที่บางขวาง คิดจะหาครูแลหาที่อาไศรยให้ได้ตั้งต้น
สอนนักเรียนไปก่อนในเมษายนนี้ ส่วนการสร้างโรงเรียนก็ทำไปถึงเมษายน ร.ศ. ๑๓๐ ให้ได้อยู่โรงเรียนใหม่ กระ-
ทรวงพระคลังเห็นว่าควรยกโรงเรียนราชวิทยาลัยมารวมเข้ากับโรงเรียนนี้ด้วย ได้ส่งสำเนาหนังสือกระทรวงยุติธรรม
และร่างความคิดจัดการโรงเรียนใหม่มาให้ดูกับหนังสือนี้ด้วยแล้ว เห็นว่าตามความคิดของเสนาบดีกระทรวงพระคลัง
ที่จะรวมกับโรงเรียนราชวิทยาลัยนั้นถูก ไม่จำเป็นจะต้องหาที่สอนไปพลาง ให้โอนโรงเรียนราชวิทยาลัยไปเป็น
โรงเรียนกระทรวงยุติธรรมทีเดียว กระทรวงยุติธรรมจะตั้งแบบแผนอย่างใดก็ตามให้หากันดู จะจัดดังนี้จะขัดข้อง
หรือไม่

(พระบรมนามาภิไธย) สยามมินทร์

ต่อมาได้มีประกาศพระบรมราชโองการตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัย ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ.
๒๔๕๒) ทรงตราข้อบัญญัติในการจัดตั้งโรงเรียนตามรูปใหม่ รวม ๑๘ ข้อ ดังมีใจความสำคัญ คือ ให้จัดตั้งและบำรุง
โรงเรียนสำหรับฝึกสอนกุลบุตรขึ้น โดยมีนามว่า โรงเรียนราชวิทยาลัย และจะให้ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางขวาง เมืองนนทบุรี
หรือในที่อื่นใดแล้วแต่สภากรรมการปกครองซึ่งมีจำนวน ๕ คน จะเห็นสมควรและให้รับพระราชทานพระบรม

ราชานุญาต โรงเรียนนี้ให้เป็นโรงเรียนอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์โดยตรง ขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรม เป็นโรงเรียน กินอยู่หลับนอนประจำสำหรับนักเรียนที่มีอายุ ๘ ถึง ๑๘ ปี

“วิธีที่จะจัดการโรงเรียนนั้นให้เป็นอย่างนี้คือ ให้แบ่งแยกเป็นบ้านเป็นส่วน ๆ กัน เฉพาะบ้านหนึ่งบ้านหนึ่ง และในบ้านหนึ่งให้มีครูกำกับบ้านคนหนึ่ง และนักเรียนทุกคนจะได้แยกกันอยู่ในบ้านเหล่านี้ ในบ้านหนึ่งให้มีนักเรียน ทุกชั้นตั้งแต่ชั้นต่ำที่สุดถึงชั้นสูงสุด ครูกำกับบ้านจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่ออาจารย์ใหญ่ในการปกครองบ้านที่ตน ประจำอยู่นั้น”

“อนึ่งการฝึกหัดอักษายกก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุดส่วนหนึ่ง เพราะฉะนั้นจะต้องจัดการฝึกสอนในข้อนี้เป็นการ พิเศษเสมอ เพื่อว่าเด็กนักเรียนเมื่อเติบโตใหม่ขึ้นจะได้มีความรู้สึกเชื่อมั่นในทางที่ชอบที่ควร ปราศจากความเย่อหยิ่ง และมีความจริงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินและบ้านเมือง สมดังลักษณะที่จะได้ชื่อว่าได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากโรงเรียนราชวิทยาลัย”

ในวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ.๒๔๕๒ วันเดียวกันนั่นเอง หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ กฤดากร รongเสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม ก็มีประกาศแจ้งความอธิบายขยายความในพระบรมราชโองการ สรุปคือ ระหว่างการก่อสร้างโรงเรียน ที่บางขวางยังไม่แล้วเสร็จ ก็ให้จัดสอนที่โรงเรียนเด็กไปตามเดิม โดยโอนโรงเรียนมาขึ้นกระทรวงยุติธรรม นักเรียน ที่เรียนวิชาชั้นต้นนี้แล้ว คนใดมีสติปัญญาที่จะเรียนกฎหมายได้ ก็ให้เรียนกฎหมายต่อไป คนใดที่ไม่มีนิสัยก็จะปล่อย ให้ไปรับราชการทางอื่น หลักสูตรคล้ายของกรมศึกษาธิการ แต่จะสอนภาษาอังกฤษให้มากเป็นพิเศษ การปกครอง คล้ายบิณฑบาต, คำเรียนเสียอย่างเคย แต่ต่อไปชั้นสูง (มัธยม) จะเสียเดือนละ ๓๐ บาท ชั้นต่ำ (ประถม) เดือนละ ๒๕ บาท ทั้งนี้มี มิสเตอร์ เอ.ซีลิต การ์เตอร์ เอ็ม.เอ. ครินทิดอกเลิซ ออกซฟอร์ด เป็นอาจารย์ใหญ่

ขณะที่นักเรียนราชวิทยาลัยยังอาศัยโรงเรียนเด็กของพระอรรคชายาฯ เป็นสถานที่เรียนอยู่นั้นทางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี ก็เริ่มการก่อสร้างอาคารใหม่ เป็นที่คินรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้า คิคริมแม่น้ำเจ้าพระยา และซุกดูล้อมรอบ อีก ๓ ด้าน ตัวโรงเรียนสร้างในลักษณะที่ฝรั่งเรียกว่า ควอดแองเกิล (Quardangle) คือ ลานสี่เหลี่ยม มีคิกล้อม รอบ ลานเป็นสนามหญ้าใช้เล่นฟุตบอลและกรีฑา อาคารด้านหน้าริมแม่น้ำ บ้าน A อยู่ทางซ้ายมือ บ้าน B อยู่ทาง ขวามือ มีบ้านอาจารย์ใหญ่อยู่ระหว่างกลาง ด้านหลังโรงเรียนมีบ้าน C อยู่ทางขวามือ บ้าน D อยู่ทางซ้ายมือ ตึก โรงอาหารอยู่ระหว่างกลาง ระหว่างบ้าน A กับบ้าน D และบ้าน B กับบ้าน C มีบ้านอาจารย์ประจำบ้านอยู่ได้ด้าน ละ ๒ ครอบครั้ว ทุกบ้านทั้ง ๔ มุม มีลักษณะเป็นตัว L ชั้นบนใช้เป็นที่นอน แบ่งเป็น ๕ ห้อง มีห้องเล็กมุมบ้าน เรียกว่า ห้องเสื้อผ้า ที่จริงใช้สำหรับเก็บหีบเหล็กซึ่งใช้เฉพาะเวลาขนส่งเสื้อผ้ามาโรงเรียนหรือกลับบ้านเท่านั้น ชั้นล่าง เป็นห้องเรียน ๔ ห้อง และห้องปิงปองอีก ๑ ห้อง ห้องเล็กที่มุมใช้เก็บอุปกรณ์การเล่นกีฬา ฝรั่งเรียกว่า ล็อกเกอร์ รูม (locker room) มีห้องน้ำทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ตัวอาคารทั้งหมดเป็นตึก มีเฉลียงไม้สักรอบปริมณฑลทุกบ้าน และมีระเบียงเดินถึงกันได้ทุกหลัง บ้าน D สร้างไว้แต่เพียงรากฐานเท่านั้น ไม่มีการต่อเติมอีก เห็นจะเป็นเพราะมี จำนวนนักเรียนไม่เกิน ๑๕๐ คน ในปีหนึ่ง ๆ เมื่อแต่ละบ้านจุได้ ๕๐ คน จึงไม่จำเป็นต้องสร้างบ้าน D ขึ้น

ตึกโรงอาหารนั้นแม้เป็นตึกชั้นเดียว แต่ก็สูงใหญ่ไม่แพ้ตึกสองชั้นของบ้านทั้ง ๓ หลัง มีนาฬิกาเรือนโต อยู่ตรงศูนย์กลางบนหลังคาด้านหน้า เสียงระฆังของนาฬิกาดังกังวานไปทั่วบริเวณ ใต้โรงอาหารในระดับใต้ดิน มี ถังคอนกรีตไว้สำหรับเก็บน้ำฝนเพื่อรับประทาน หลังโรงอาหารเป็นโรงครัว โรงซักผ้า โรงไฟฟ้า ข้ามคูไปทางด้าน ขวาของโรงเรียน มีบ้านพักครูไทยและครอบครัว ปลูกเรียงกันไปตามแนวคู จากนั้นก็เป็นสนามเทนนิสสำหรับครู ฝรั่งออกกำลังกาย ถัดไปเป็นสนามฟุตบอลอีกสนามหนึ่งเรียกกันว่า สนามใหม่ ค่าก่อสร้างโรงเรียนในสมัยนั้นยังสิ้น เงินไปถึง ๕๕๘,๘๖๘ บาท ๖๘ สตางค์ นับว่าเป็นโรงเรียนที่หรูหราที่สุดในยุคสมัย

การเปิดโรงเรียนราชวิทยาลัย ณ ตำบลบางขวาง จังหวัดนนทบุรี นั้น ขุนสมบุรณ์วรราชต์ (พยางค์ อินทร ครอบชิต) นักเรียนเก่าสมัยนั้นได้เขียนบันทึกความทรงจำไว้ว่า อพยพนักเรียนจากโรงเรียนเด็กไปลงเรือที่ท่าช้าง วังหน้า เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓๐ กันยายน ร.ศ.๑๓๐ (พ.ศ.๒๔๕๔) และเปิดสอนเป็นวันแรก ในวันรุ่งขึ้นคือ วันจันทร์

ที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ.๑๓๐ แต่ในหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาอภัยราชา เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม กล่าวว่า การก่อสร้างแล้วเสร็จเปิดรับนักเรียนได้เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.๒๔๕๔ (สมัยนั้นขึ้นปีใหม่เดือนเมษายน เดือน ตุลาคม จึงอยู่ก่อนเดือนมกราคม ใน พ.ศ.เดียวกัน) การเรียนปีหนึ่งแบ่งออกเป็น ๒ เทอม เทอมที่ ๑ มีเวลาเรียน ๔ เดือน ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนกันยายน เทอมที่ ๒ มีเวลาเรียน ๕ เดือน ตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนมีนาคม นักเรียนต้องอยู่ประจำทุกคน และปฏิบัติตามตารางประจำวัน ดังนี้

๐๖.๓๐ น.	ตื่นนอน อาบน้ำ
๐๗.๐๐ น.	เลี้ยงน้ำชากาแฟ
๐๗.๓๐ น.	หัดแถวและการบริหาร
๐๗.๓๐ น. - ๘.๐๐ น.	รับประทานอาหารเช้า (กับข้าวไทย)
๘.๐๐-๑๑.๔๐ น.	เวลาเรียน
๑๑.๔๐ น.-๑๒.๐๐ น.	หยุดพัก
๑๒.๐๐ น.-๑๒.๕๐ น.	เวลาเรียน
๑๓.๐๐ น.	รับประทานอาหารกลางวัน
๑๔.๐๐ น.-๑๕.๕๐ น.	เวลาเรียน
๑๖.๐๐ น.	เลี้ยงน้ำชากาแฟ
๑๖.๐๐ น.-๑๗.๐๐ น.	เวลาเล่น
๑๗.๓๐ น.	อาบน้ำ
๑๘.๐๐ น.	รับประทานอาหารเย็น
๑๘.๐๐ น.-๒๐.๐๐ น.	ทำการบ้าน เตรียมบทเรียนวันรุ่งขึ้น
๒๐.๓๐ น.	ขึ้นห้องนอน
๒๑.๐๐ น.	เข้านอนและเจียมเตียง

ชั้นเรียนแบ่งเป็น ๘ ชั้น คือ

- ชั้นเตรียม (เรียกกันว่า ชั้นมูล)
- ชั้น ๑-๕ เป็นชั้นมัธยม
- ชั้น ๖ เรียกว่า รีมูฟ (remove)
- ชั้น ๗ เรียกว่า โลเวอร์ซิกซ์ (lower sixth)
- ชั้น ๘ เรียกว่า อัปเปอร์ซิกซ์ (upper sixth)

ในด้านครู มีครูฝรั่งชาติอังกฤษ ๕ คน เต็มอัตรา คือ

- Mr. A. Trice Martin เป็นอาจารย์ใหญ่
- Mr. A. H. Cartwright ครูประจำบ้าน A
- Mr. R. H. Brown ครูประจำบ้าน B
- Mr. G. E. Webb ครูประจำบ้าน C
- Mr. A. T. Colby

ครูทุกคนมีปริญญา เอ็ม.เอ ส่วนใหญ่เคยเรียนจากพับลิกสกูลที่มีชื่อเสียงคือ “แฮโรว” และผ่านมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ส่วนคณาจารย์ฝ่ายไทยมี

- ครูสุดใจ สันธิโยธิน (พระภิกษุธรรมนาถ) เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายไทย
- ครูสงวน รุฑะเดมิย์ (หลวงนฤเบศรมานิต)
- ครูสิงห์ เทพวัลย์ (หลวงนริศสวามิภักดิ์)
- ครูพร กตสิวิภาค (หลวงบริรักษ์ราชครู)
- ครูปลั่ง กาญจนนัฐติ (หลวงประคุณวิชาสนอง)

ครุคำ ตูลานนท์ (หลวงรักษาวินัยธร)

ครุบุทท กาญจนันฐิติ (หลวงอาทรธรรมศักดิ์)

ครุเปลื้อง บูรณะเหตุ (หลวงสมานจรรยา)

มหาอยู่ ชูคำศักดิ์ (หลวงมงคลพารา ต่อมาเป็น หลวงบริรักษ์ราชครู ณ แทนคนเดิมที่ตั้งแก่กรรม)

พระราชธรรมนิเทศ (เพียร ไคติลานนท์) เป็น ผู้บังคับการ

โรงเรียนราชวิทยาลัยมีประเพณีฝึกนักเรียนให้ปกครองกันเองมาตั้งแต่สมัยบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาแล้ว โดยมีหัวหน้านักเรียนเป็น ๒ ประเภท คือ หัวหน้าประจำบ้าน (house perfect) และหัวหน้าประจำโรงเรียน ผู้มีอาวุโสสูงสุดของหัวหน้าประจำโรงเรียนจะได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าใหญ่ (head perfect) เป็นผู้มีอำนาจว่ากล่าว ตักเตือนและตีนักเรียนได้

นอกเหนือไปจากการเรียนแล้ว โรงเรียนได้บังคับให้เด็กนักเรียนทุกคนเล่นกีฬา กีฬาที่เด่นที่สุดของโรงเรียนราชวิทยาลัย คือ ฟุตบอล ซึ่งลงแข่งกับโรงเรียนอื่นได้ไล่ชนะเลิศมาแทบทุกครั้ง

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนราชวิทยาลัย ย้ายสังกัดจากกระทรวงยุติธรรม มาอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ เพราะเจ้าพระยาอภัยราชา (ม.ร.ว.คท สุทัศน์) เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ได้ทำหนังสือลงวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๕ กราบบังคมทูล จึงมีพระบรมราชวินิจฉัยเห็นชอบ ดังประกาศย้ายสังกัดในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๓ หน้า ๑๑๐๘ ลงวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๔๕๕ ดังต่อไปนี้

ประกาศย้ายโรงเรียนราชวิทยาลัย มาขึ้นสภากรรณการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ด้วยในเวลานี้ โรงเรียนราชวิทยาลัยได้ขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ความประสงค์เดิมก็คือ จะให้นักเรียนที่ได้เรียนจบหลักสูตรราชวิทยาลัยแล้วนั้นให้เข้าเรียนกฎหมายต่อไป แต่มาบัดนี้หาเป็นการตรงต่อความประสงค์เดิมไม่ นักเรียนที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนกฎหมายก็หาได้เอานักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยโดยเฉพาะไม่ นักเรียนโรงเรียนโคขุนคดสำนักโค จะเข้าเรียนกฎหมายก็เข้าได้ทั้งสิ้น ส่วนนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของโรงเรียน บางคนก็เข้าเรียนกฎหมายต่อไปก็มี แต่โดยมากก็เข้ารับราชการในกระทรวงทบวงกรมที่เดียวก็มี จึงเห็นว่าไม่มีข้อขัดข้องอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปเป็นแน่นอน

อาศัยเหตุนี้ จึงเห็นว่าระเบียบการของโรงเรียนราชวิทยาลัย และระเบียบการของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง มีตรงกันอยู่โดยมาก และบางอย่างก็ได้ปฏิบัติตรงกันอยู่แล้วทีเดียว จึงสมควรที่จะให้มาขึ้นอยู่ในสภากรรณการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เพื่อเป็นระเบียบแบบแผนอันเดียวกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระมหากรุณาให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ทั้ง ๒ โรงเรียนนี้ต่อไปโดยตรง เพราะฉะนั้นให้เจ้าหน้าที่รับกิจการมอบหมายกันให้เสร็จ ในวันเสาร์ที่ ๒๖ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

ประกาศมา ณ วันที่ ๖ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาแก่โรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นอย่างยิ่ง ทุกปีจะเสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรการแข่งขันกีฬา พระราชทานรางวัลแก่นักเรียนที่เรียนดี พระราชทานพระบรมราโชวาท เสวยพระกระยาหารค่ำ แล้วทอดพระเนตรละครที่นักเรียนแสดงถวาย พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่อาจารย์ ครู และนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันงานประจำปีของโรงเรียน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๔๖๕ ความตอนหนึ่งมีว่า ความเจริญรุ่งเรืองของชาติต้องมีมูลฐานรากเง้ามาจากความรู้สึกรักบ้านเกิดเมืองนอนของตัวจริง ๆ และก่อนที่จะรักษาบ้านเมืองได้ก็ต้องเพาะความรักคณะของคนเองก่อน อันเป็นธรรมชาติหนึ่งของฝ่ายยุโรปที่เรียกว่า “เอสปริต์ เดอ คอปส์” (Esprit de corps) แปลว่า วิญญาณของคณะ คือ มอบหมุดทุกอย่างให้คณะ

โรงเรียนราชวิทยาลัยเปิดสอนที่บางขวางได้เพียง ๑๕ ปี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ รัฐบาลสมัยนั้นต้องต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง ถึงกับต้องยุบกระทรวงทบวงกรมลงหลายแห่ง ปลดข้าราชการเป็นจำนวนมากออกจากตำแหน่งเพื่อให้เกิดดุลยภาพทางเศรษฐกิจ โรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนมหาดเล็กหลวงก็ต้องถูกปิดเลิกกิจการไปด้วยในปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๘ นั้น อาคารเรียนเดิมโรงเรียนราชวิทยาลัยได้ใช้เป็นศาลากลางจังหวัดนนทบุรี โดยย้ายมาจากตำบลตลาดขวัญ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๔๗๑) แต่ยังมีข้าในพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓ ท่าน คือ พลเอกเจ้าพระยาธรรมป ผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก พระยาบรมบาทบารุง ผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเดิม และพระราชธรรมนิเทศผู้บังคับการโรงเรียนราชวิทยาลัยเดิม ได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศทรงสถาปนาโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้นมานั้น ก็เพื่อเป็นการทดแทนพระราชประเพณีสร้างวัดประจำรัชกาล เพราะพระอารามหลวงนั้นได้มีมากอยู่แล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเช่นนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเข้ากับ โรงเรียนราชวิทยาลัยตั้งขึ้นเป็น โรงเรียนวชิราวุธ ในคืนปี ๒๔๖๘ นั้นเอง ดังประกาศพระบรมราชโองการ ดังนี้

ประกาศ

วางรูปการและพระราชทานนามโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า โรงเรียนมหาดเล็กหลวงซึ่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๖ ได้ทรงสถาปนาขึ้นเพื่อให้เป็นอนุสาวรีย์ดุจพระอารามหลวงประจำรัชกาลของพระองค์ โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานศึกษาอันดีของกุลบุตรและดำรงอยู่มั่นคงสืบไปภายหน้า จึงได้วางรูปการอันเป็นหลักสำคัญไว้แล้ว ๒ ประการ คือ ได้ทรงพระราชทานทุนทรัพย์ไว้เป็นกำลังเพื่อให้โรงเรียนมีผลประโยชน์เลี้ยงตัวเองได้ในภายหน้าประการหนึ่ง ได้ทรงวางหลักการปกครองด้วยสภากรรณการไว้สำหรับดูแลจัดการให้เป็นไปในทางที่ควรประการหนึ่ง

บัดนี้ ทรงพระราชดำริว่า เป็นการสมควรที่จะส่งเสริมฐานะของโรงเรียนนี้ให้สถาพรพัฒนาการ เพื่อเป็นที่เชิดชูพระเกียรติยศแห่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช

๑. ให้โรงเรียนอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์
๒. ให้ขึ้นแก่สภากรรณการจัดการ

ส่วนนามของโรงเรียนนั้น ทรงพระราชดำริว่า บัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนนี้กับโรงเรียนราชวิทยาลัยรวมเป็นโรงเรียนเดียวกันแล้ว สมควรจะมีนามอันทรงไว้ซึ่งความเป็นอนุสาวรีย์ของสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชและโรงเรียนราชวิทยาลัยด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามโรงเรียนว่า โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

เป็นอันว่าโรงเรียนราชวิทยาลัยซึ่งมีกำเนิดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้สูญสลายไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ บรรดาครูและนักเรียนเก่าบางส่วนได้พยายามรวมตัวกันจัดตั้ง ราชวิทยาลัยสมาคม ขึ้นเพื่อเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ สามีภรรยาด้วยกัน และทำให้เกิดความคิดที่จะฟื้นฟูสภาพโรงเรียนราชวิทยาลัยขึ้นมาใหม่ สมาคมจึงมีมติให้ตั้ง ราชวิทยาลัยมูลนิธิ เพื่อการศึกษาขึ้นเพื่อปฏิบัติการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จนเป็นผลสำเร็จ และได้รับพระราชทานนามโรงเรียนใหม่นี้ว่า “โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย” และทรงรับเข้าไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วย โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๗ แล้ว ราชวิทยาลัยมูลนิธิเพื่อการศึกษาได้ส่งมอบโรงเรียนนี้ไปให้กระทรวงศึกษาธิการรับไปดำเนินงานต่อมา

โรงเรียนราชวิทยาลัยตั้งแต่แรกสถาปนาจนยุบสลายไป ได้มีนักเรียนเก่าประมาณ ๖๐๐ คน นักเรียนเก่าจำนวนมากได้รับใช้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทำประโยชน์ให้แก่สังคมเป็นอันมาก นักเรียนเก่าของโรงเรียนที่

มีชื่อเสียงเป็นบุคคลสำคัญของชาติก็มีมากมายนับร้อยท่าน อาทิ พระยาโกมารกุลมนตรี นักเรียนเก่าคนแรกที่ได้เป็นเสนาบดี พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระยามานวราชเสวี พระยาประมวดีวิชาญ พระยาศรีเสนา พระยาไชยยศสมบัติ พระพิศาลสุขุมวิท หลวงพิสิษฐสุขุมการ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย หลวงจรัญสนิทวงศ์ พระยาจินดารักษ์ หม่อมเจ้ารัชฎาภิเศก โสณกุล และคนกู้อี หรือพระศรีสุรินทรวงศ์สตุตัน แห่งรัฐเคดาห์ นักเรียนเก่าเหล่านี้เป็นการยืนยันความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบบีบิลิกสกูล ของประเทศไทย สมัยหนึ่งเป็นอย่างดี

ทองคำ กล้วยไม้ ณ อยุธยา

บรรณานุกรม

ศดับ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. รวบรวมและเรียบเรียง “ราชวิทยาลัย” ใน หนังสือที่ระลึกครบ ๗ รอบของพระยามานวราชเสวี โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต ๒๕๑๑
เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการที่ ศษ.๕๕ โรงเรียนราชวิทยาลัย)